

sajátabb színeit, legkiapadhatatlanabb forrásait jelentik.⁵ Ezt a tanulmányt nyújtották a szociográfiai és néprajzi kutatások s ennek a megragadására törekszik közülünk az, aki valamilyen síkon a népi kultúrával foglalkozik. (Buday György fametszeteiben jelentkezik legelsősorban és leghelyesebben ez a szemléletmód.) A magyar paraszti sorsot hirdető szabadtéri misztérium-játékot ez a látásmód hatja át, ez határozza meg belső formáját és tartalmi mondanivalóit. Ilyen módon távoljár mégcsak a gondolatától is annak, hogy a népszínműnek akár régebbi operett-szerű, akár újabb naturalista stílusát kövesse. De ugyanolyan idegen tőle valami táncos, bokrétás, énekes parasztrevü, amelyben népi különlegességek (s nem valami néprajzi hitelességgel!) jelentik parasztságunknak emberi, szociális és szellemi problémáit. Sem a népszínmű idejét múlt formáit, sem a revü sekélyes külsőségeit, csillogását nem követtük: olyan szabadtéri misztérium-játékra gondoltunk, amelyben a ma legtisztább stílus-törekvésein keresztül fejeződjék ki a magyar parasztság emberi vergődése, számkivetett szociális sorsa és egyben örök értékei.

A MAGYAR SZINÉSZET ERKÖLCSI MEGUJHODÁSA

— Hozzászólás a Szinpad megindulásához —

NAGY ADORJÁN

Garashajzás napjainknak lázában furesa, de szívmelegítően furesa, hogy a színházak körül felburjánzó és kitergetésükkel aranyesőt árasztó pletykák kutatása helyett a színház gyökereinek, tényezőinek tudományos vizsgálatára folyóirat indul. Európa nagy nemzetei már jó néhány éve járják ezt az utat, de a hatalom támogatása mellett a bőség szarujának árnyékában járják. A „szegedi fiatalok“ válalkozása egyénileg szegénységi fogadalmat jelent, de a magyar színészetnek újjászületést hozhat.

Azt hiszem, Daudet-nál olvastam, hogy egy rettenetes viharba került tengeri hajón, amikor már minden erőfeszítés hiábavalónak bizonyult, a fedélzeten, teljes ornátusban, megjelent a pap és bűnbánatra szólított fel tisztet, matrózt, utast egyaránt. A gazdasági válság korbácsolta hullámokon, a Mozi-Scyllája és a Rádió-Charybdis között, már évek óta vergődik a színház hajója. Konganak is a vészharangok már évek óta. A napi sajtóban hol ez, hol az a panacea merül fel és merül el... És a színész ott áll egyedül, a sok tanácstól zúgó fejjel, a sok gyógyszerrel émelygő gyomorral... Mert minden színházi válság gyújtópontjában a színész áll: látja-e a világitó tornyot, tudja-e, merre haladjon...?

⁵ A magyarság népi kultúrájának ez alapvonásait bőven kifejtve 1.: Ortutay Gyula: A magyar lélek alapvonásai népi kultúránkban c. tanulmányban, Népünk és Nyelvünk, 1933: 7—9. és 10—12. füzet.

De van-e olyan szilárd talaj a mi lelkünkben, amelyre felépülhet a világító torony? Ehhez a kollektív lelkiismeret-vizsgálathoz idézzük fedélzetre a Papot...

„*A kapitalizmus etikai revíziója bátor és gyökeres reformációja az, amit kívánunk, mert enélkül széthull egész gazdasági rendszerünk, nem azért, mert önmagában rossz volt, hanem azért, mert mi voltunk rosszak...*“

A színház szoros és elválaszthatatlan függvénye, kicsinyített képe a társadalomnak, ami áll egy gazdasági rendszerre, az áll a színházra is. És ezért nekünk is érdemes elgondolkozni a reformátusok költői lelkű tudós püspökének, *Ravasz Lászlónak* szavain... Dehát: Színház és Erkölcs...! Mintha halálos ellenség lenne ez a két szó: az angol puritánok az erkölcs nevében zárják be a színházakat, Páris hercegérseke az erkölcs jegyében fenyegeti kiátkozással Molière-t és társulatát és Plátó „rossz iskolának“ bélyegzi munkánkat, amikor ideális társadalmából kizárja a színészt...

Mellékvágányra terelné a kérdést, ha ennek a nagy szigorúságnak kutatnám a gyökerét, de nem is erről van szó. Nem azon fordul meg a kérdés, hogy a színészeknek egyénileg milyen az erkölcsi élete, vagy a színháznak mi a szociál-etikai vonatkozása, hanem azon, hogy a színészet társadalmának, mint külön- és önálló egésznek van-e és milyen az erkölcsi bázisa és ha nincs, felépíthető-e?

Az etikát *normatív* tudománynak mondják a bölesek, ami azt jelenti, hogy képzelt vagy tényleges normák, minták után indulva mond ítéletet személyek, cselekedetek, megnyilatkozások felett.

Nos, ha mi magyar színészek minták után akarunk kutatni, keresve sem találhatnánk jobbat az őseinknél. Az első magyar színészek, a *magvetők*, különös és a világ színész-történelmében majdnem páratlanul álló helyet biztosítottak maguknak: a bergamoi paraszt csak nyerhetett, csak javított a helyzetén, amikor megteremtette az olasz komédiát; az orosz jobbágy lényegesen jobb sorba került testvéreinél, amikor Juszupoff herceg mulattatására, az orosz balett, vagy Skavronski gróf felderítésére a drámai színjátszás csíráit vetette el. De amíg az oroszoknál a cárok, az olaszoknál egyházi és világi fejedelmek, a franciáknál a királyok stb., stb. állottak a társadalom legalsóbb rétegéből kikerült „úttörők“ mellé, addig a magyar nemes ifjú vagy kisasszony, a nemesi vagy polgári osztály bőségben felnőtt sarja, eldobott magától mindent, amikor a nemzet napszamosai sorába szegődött. Csodálatos hittel, hősies önfeláldozással és önmegtartóztatással követték Nátán próféta szavát: Valami a te szívedben vagyon, menj elő benne és vidd véghez, mert az Úr veled vagyon...

És az Úr velük volt! Érzelemmé, fanatikus hitté fejlesztették a gondolatot: a magyar szót, a magyar dalt istápolni kell... Egyre-másra épültek a színházak és a színészi hivatás *kenyérkeresetté* változott. Hova-tovább mindjobban elszaporodtak azok, akik csak hivatalnokai és nem papjai a színpadnak. Nagy ellenségünk, Clemenceau az irodalomra mondotta, de mi is tanulhatunk belőle: „Valamikor eladták a tojást, mert tojtak a tyúkok. Ma tojnak a tyúkok, mert eladják a tojást...”

Csak a színészet erkölcsi revíziója lehet az a bázis, amelyen felépülhet a világító torony. *A Színpad* megjelentetésének gondolatából úgy látom, van még erőnk erre a revízióra, de világító toronyná csak akkor lesz *A Színpad*, ha mi magyar színészek hordjuk hozzá a követ: ha leplezetlen őszinteséggel, a tudomány kérlelhetetlen igazságszeretetével tárjuk fel problémáinkat, vívódásunkat, sebeinket. Nehéz munka lesz...! Már évek óta hozzá szoktattak bennünket ahhoz, hogy a problémákat kilincseléssel intézzük el és a koldulás eredményén ideig-óráig elrágódva megszűnt a probléma, elaludt a lelkiismeret... De jó lesz vigyázni, mert egyszer csak nem nyílnak meg többé a kilincsek...!

Tóth József 1869-ben előterjesztést intézett az akkori „belügyér“-hez, gróf Károlyi Györgyhöz és többek között ezt írja:

„A mi kezdő színész korunkban a zig-zug öltöző szobák voltak tanodáink. Kitűnő jó szokásuk volt veteránjainknak, hogy e helyen az ifjúságot nagy fegyelemre szoktatták. Hát még a színpadon? — az öltözői megszokás és oktatás után, a színpad oltár volt: hová valódi megilletődéssel léptünk be — az öltözőben a kitűnő jellemábrázoló Tóth István elbeszélte, hogy elődei vagy kortársai közül Horváth a tragikus, Nagy Pista, Farkas s. t. b. ez s ez jelenetet minő mimicával — gesticulációval — szenvedéllyel adta elő: — s előttünk ugyanezt ő is előadta. Majd a szakértő s tekintélyes Ujfalussy Sándor s a jeles igazgató Balla Károly is be-be vegyültek. S megindult az elmondott jelenetek vitája. — Majd jött a sor azon híres színészekre is, kiket a pesti nagy német színházakban láttak. Ezen színészek szerepeit is végig lejátszták. Így láttunk mi a tragédiában tragédiát, a comédiában comédiát: öltözőben tanodát“. (Tóth József nagyon érdekes beadványa megtalálható unokájának, Tóth Lászlónak leányfalusi múzeumában.)

Tóth József és nagynevű társai megnyitották a „tanoda“ kapuit és mi utódok bezártuk az öltözői tanodák ajtaját, pedig soha nagyobb szükség nem lehetett rájuk, mint ma. Az iskola csak az első lépés, a primitív ismeretek megszerzésének helye, a fejlődés, a haladás az „öltözői-tanodák“ szellemétől függ. És ha *A Színpad* egészséges szellemet tud varázsolni az öltözőkbe, egészséges szellem lesz a színpadon is.

Bizakodással köszöntöm *A Színpad* megjelenését és remélem, hogy a színészek szeretete és munkája magasra emeli a világítótornyot, hiszen eljött az idő, amikor eszünkbe kell idézni az Úr zordon fenségű szavait:

„Minden testnek vége elközelget én előttem, mivelhogy a föld bétölt hamissággal ő miattok: azért imé elveszítem őket, mind az egész földdel egybe...!“ És jött a vízözön...!